

BWANA MKUBWA

Lucas N. Honero

Bwana Mkubwa ni kitabu kilichoandikwa na J.P. Mbonde na kutolewa kwa mara ya kwanza na Transafrica Publishers Ltd. mnamo 1974.

Muhtasari

Tamthiliya ya *Bwana Mkubwa* imegawanywa katika *matendo matatu* na mawili ya kwanza yamegawanywa zaidi katika *maonyesho manne* kila moja, na tendo la tatu limegawanywa katika *maonyesho mawili*. Tuangalie sasa muhtasari wa kila onyesho.

Tendo la Kwanza: Onyesho la Kwanza

Hili ndilo onyesho refu zaidi kuliko yote katika tamthiliya hii. Wahusika tuwaonao katika onyesho hili ni Polusi (Giriki kabaila), Mayandika (mtumishi wa Polusi), Katamirija, Swanga na Likenawaka. Mahali pa tukio ni ofisini na nyumbani kwa Polusi.

Suala linalojitokeza katika onyesho hili ni lile la *uchumi*. Fikra za Katamirija, Likenawaka, Swanga na Mayandika ni kwamba njia zote za kiuchumi hazina budi kuwekwa mikononi mwa wananchi, na ili kutekeleza azma hii ni lazima pawepo na mapinduzi. Ni kweli uhuru wa bendera umepatikana, lakini wananchi bado wanatawaliwa kabisa kiuchumi na makabaila na mabepari kama kina Polusi. Kwa hiyo lengo la wananchi sasa ni kuleta mapinduzi, mapinduzi yatakayoleta ukombozi wa kiuchumi kwa wananchi.

Polusi kwa upande mmoja anaafikiana kimsingi juu ya fikra hii. Taabu anayoiona ni namna na jinsi ya utekelezaji wa lengo lenyewe. Haafikiani na hatua inayokusudiwa kuchukuliwa na wapinzani wake. Polusi hafikiri kwamba maana ya mapinduzi ya kiuchumi ni kutaifisha mali binafsi na kuwa mali ya umma tu bila ya huo umma kufanya kazi na kujitegemea.

Katika onyesho hili pia tunakumbushwa juu ya historia ya Tanzania: kuingia nchini kwa Waarabu, Wajerumani na Waingereza pamoja na kuwepo kwa biashara ya utumwa; kuingia kwa dini za Uislamu na Ukristo na athari zake; na mwisho tunaona historia ya mapambano yetu ya ukombozi — Vita vya Maji Maji n.k.

Tendo la Kwanza: Onyesho la Pili

Onyesho hili ambalo lafanyikia ofisini mwa Bwana Mkubwa - Kiongozi Mkuu wa Serikali - linawahusisha Polusi, Bwana Mkubwa na Opereta (Katibu Mahsusi wa Bwana Mkubwa).

Mazungumzo tuyaonayo hapa baina ya Polusi na Bwana Mkubwa yanahusu rushwa. Bwana Mkubwa anahitaji fedha kutoka kwa Polusi ili aweze kumaliza

ujenzi wa nyumba yake. Polusi yupo tayari kutekeleza ombi hilo mradi tu Bwana Mkubwa achukue hatua za kuwakandamiza akina Katamirija na Likenawaka wasiweze kutekeleza mpango wao wa mapinduzi ya kiuchuni.

Wakati wote huu wa 'maombi' na 'majadiliano' Opereta (kama mpelelezi wa siri kwa Bwana Mkubwa) anasikiliza.

Tendo la Kwanza: Onyesho la Tatu

Onyesho hili lafanyikia nyumbani kwa Paroko - Mkuu wa Parokia. Wahusika katika onyesho hili ni Paroko, Mayandika (Damasi), Likenawaka (Maria) na Katamirija (Yosefu).

Hapa tunayaona majadiliano makali kati ya Likenawaka na Katamirija na kiongozi wao wa dini Paroko. Wao (Likenawaka na Katamirija) wanaona kwamba dini ya kikristo ni mbaya maana imepotosha watu - waumini wake; dini ya kikristo inamnyonya na inamdhalilisha Mwafrika. Wanataka kuleta mapinduzi katika dini.

Paroko kwa upande wake anawaona Katamirija na Likenawaka kama wana waliopotoka kwa kuwepo kwao na aila zao kumetegemea na kunategemea sana misaada ya yeye Paroko. Mayandika anaafikiana na Paroko katika fikra hii.

Majadiliano haya yasiyo maafikiano yanaishia katika hasira za Katamirija na Likenawaka kutoka ofisini mwa Paroko.

Tendo la Kwanza: Onyesho la Nne

Onyesho hili linawahusisha Polusi, Bwana Mkubwa, Opereta, Likenawaka na Katamirija, na zinafanyika ofisini mwa Bwana Mkubwa.

Katika Onyesho hili tunaona mgongano wa kisiasa baina ya Katamirija na Likenawaka na Kiongozi wao Mkuu wa Serikali - Bwana Mkubwa. Baada ya kujitoma ofisini mwa Bwana Mkubwa (bila ya ruhusa ya Opereta) ambako wanamkuta Polusi na Malundo ya fedha tayari kutaka kumkabidhi Bwana Mkubwa, yanazuka mabishano makali juu ya udhaifu, udhalimu na ubinafsi wa viongozi na hasa juu ya miiko ya uongozi kwa jumla.

Baada ya majadiliano ya hasira nyingi na yasiyo maafikiano, wote wanaachana.

Tendo la Pili: Onyesho la Kwanza

Onyesho hili lafanyikia nyumbani kwa Katamirija na wahusika wake ni Katamirija, Pilika, Nchwembo, Madumula na Kisika.

Kwanza tunaona mazungumzo ya kawaida baina ya Katamirija na mkewe Pilika juu ya maisha yao ya kawaida na hasa kuhusiana na jinsi Katamirija anavyotumia fedha vibaya.

Kisha tunawaona Katamirija, Nchwembo, Madumula na Kisika wakijadiliana jinsi watakavyoweka uchumi wa nchi yao mikononi mwa wananchi, na hususa jinsi

wanavyokusudia kupigana na rushwa na viongozi dhalimu. Katika mazungumzo haya lengo linawekwa nalo ni *kufanya mapinduzi ya kisiasa kwa madhumuni ya kuleta mapinduzi ya kiuchumi.*

Tendo la Pili: Onyesho la Pili

Wahusika wa onyesho hili ni Madumula, Kisika na Nchwembo na linafanyika nje, faraghani (porini).

Hapa tunaona kuwa mawazo ya Madumula yameanza kubadilika. Yeye haoni kwamba ni jambo la busara kuleta mapinduzi ya kiuchumi kwa kutumia nguvu kwani kwa kufanya hivyo wananchi wengi na wasio hatia watapoteza maisha yao.

Msimamo wa Nchwembo ni ule ule wa mapinduzi ya nguvu ya kumwaga damu na kumpindua Bwana Mkubwa.

Hatimaye wote watatu wanakubaliana kuitisha mkutano wa 'viongozi' wahusika wa mapinduzi ili kulijadili upya suala zima la kufanya mapinduzi ya siasa kwa kutumia nguvu.

Tendo la Pili: Onyesho la Tatu

Wahusika katika onyesho hili ni Katamirija, Pilika na Polusi na linafanyika nyumbani kwa Katamirija.

Onyesho zima laonyesha chuki kubwa aliyo nayo Polusi - 'mdhamini na mfadhili' wa 'wana mapinduzi' - kwa Katamirija na wenziwe kwa kuchelewachelewa kutekeleza lengo ambalo ni kuipindua serikali ya Bwana Mkubwa kwa madhumuni ya kuleta mapinduzi ya kiuchumi, na wasiwasi wa moyo wa Katamirija juu ya hayo yatakayomfika kutoka kwa Polusi ikiwa lengo linalokusudiwa halitafanikiwa.

Tendo la Pili: Onyesho la Nne

Onyesho hili lipo msituni ambako askari wanaokusudiwa kufanya mapinduzi ya kuiangusha serikali ya Bwana Mkubwa wanajadiliana wakiongozwa na Vandumakoko wa Kivumbi.

Suala wanalolijadili linahusu tabia na vitendo vya viongozi wao (Katamirija na wenziwe) ambavyo havikubaliani na lengo wanalolikusudia. Askari hawa wana ari kubwa ya kufanya mapinduzi ya kisiasa kwa kuiangusha serikali ya Bwana Mkubwa. Lakini wanaona kwamba viongozi wao wanawasaliti, maana wao (viongozi) wanaishi na kutumbua raha tu kwa kutumia fedha zinazopatikana kwa misaada kutoka kwa 'wafadhili.'

Hatimaye askari wanakubaliana kuwachagua Vandumakoko na Kivumbi kwenda kuwakilisha katika mkutano wa viongozi utakaofanyika baadaye.

Tendo la Tatu: Onyesho la Kwanza

Onyesho hili linafanyika nyumbani kwa Katamirija na linawahusisha viongozi wote wa mapinduzi pamoja na Vandumakoko na Kivumbi.

Kunakuwa na tofauti ya mawazo juu ya utekelezaji wa *lengo*. Msimamo wa Nchwembo na askari Vandumakoko na Kivumbi ni kwamba serikali ya Bwana Mkubwa ni lazima ipinduliwe na mapinduzi hayo yafanyike haraka iwezekanavyo. Fikra za Madumula na Kisika ni kwamba mbinu za utekelezaji wa *lengo* lazima zifikiriwe upya na kwa busara kubwa.

Mgongano huu wa mawazo unasababisha mkutano kuvunjika bila ya maafikiano yoyote.

Tendo la Tatu: Onyesho la Pili

Onyesho hili linafanyika katika ukumbi wa mikutano ya mawaziri ambako Bwana Mkubwa na mawaziri wengine wanahusika.

Bwana Mkubwa - kiongozi mkuu wa Serikali - anatoa rai ya kutaka kujiuzulu uongozi kwa sababu ya lawama nyingi ambazo Serikali yake inatupiwa. Kunakuwa na mgawanyiko wa mawazo kuhusu suala hili. Baadhi ya mawaziri wanaafiki rai ya Bwana Mkubwa na baadhi hawaafiki.

Tofauti hii ya mawazo inazusha fujo na vurumai nyingi ambazo zinasababisha mkutano kuvunjika.

Dhamira

Uhuru wa binadamu ni suala linalozungumziwa kila siku na binadamu wa kila jinsi na hali iwe majumbani, mitaani, maofisini na katika meza za mikutano mikubwa na midogo ikiwa ni ya vyama vya kisiasa au ya serikali. Ni suala hili pia linalomkera mwandishi wa tamthiliya ya *Bwana Mkubwa*. Lakini Mbonde analitazama na kulijadili suala hili hasa katika kiwango na mipaka ya jamii, na jamii yake ni jamii ya kitaifa. Ingawa yaelekea kuwa taifa linalozungumziwa katika tamthiliya hii ni Tanzania, suala zima lahusu zaidi nchi nyingi zinazoendelea hususa zile za kiafrika. Kwa kuwatumia wahusika Polusi, Bwana Mkubwa, Katamirija, Swanga, Likenawaka, Madumula, Nchwembo, Vandumakoko, Paroko na wengineo, Mbonde anazungumzia juu ya tatizo zima la uhuru na maana yake kama linavyojitokeza katika nchi hizo. Tanzania hapa imetumiwa kama mazingira tu ambayo mwandishi ameamua kuyatumia.

Katika kuzingatia suala hilo, Mbonde anazungumzia juu ya dhamira zifuatavyo, uhuru, uongozi na rushwa, vyama vya ukombozi na dini na ukoloni.

(a) Uhuru, Uongozi na Rushwa

Msanii anaelekea kuuliza swali moja kuu: “Uhuru maana yake nini?” Kama *uhuru* maana yake ni *kujitawala*, basi huko kujitawala kuna maana gani? Katika kujaribu kujibu swali hili, Mbonde anaelekea kusema kwamba kuna uhuru wa aina mbili - *uhuru wa bendera [kisiasa]* na uhuru wa kuwa ‘huru’ yaani *uhuru wa kujitawala*. Uhuru wa aina ya kwanza ni uhuru bandia tofauti na uhuru wa aina ya pili ambao ni uhuru halisi kwa mtu binafsi au taifa wa kujituma na kujitegemea.

Nchi karibu zote za Kiafrika zilikuwa zikitawaliwa kisiasa (katika nyakati mbalimbali za historia yao) na mataifa ya kigeni kama vile Waarabu, Wajerumani, Waingereza, Wafaransa, Wareno n.k. Wajibu wa kwanza wa wananchi wazalendo

katika nchi hizo ulikuwa ni kuwang'oa wageni hao. Vikaanzishwa vyama vya kisiasa, vyama vya kupigania uhuru. Pamoja na madhumuni mengi yaliyobuniwa, vyama hivyo vilikusudiwa kumkomboa Mwafrika (mtawaliwa) kisiasa. Vita vya ukombozi vikapiganwa kwa kutumia kila aina ya zana na mbinu. Katika baadhi ya nchi, uhuru huo ukapatikana kwa urahisi na kwa muda mfupi zaidi na penginepo uhuru huo ukapatikana kwa taabu kubwa na kwa muda mrefu zaidi. Leo hii nchi hizo karibu zote zimekwisha jipatia uhuru wake wa kisiasa - uhuru wa bendera.

Hapa ndipo anapoanzia msanii wa tamthiliya hii akisema kwamba ingawa nchi hizo zimekwishapata uhuru wake wa bendera, bado nchi hizo zinatawaliwa, tena kwa kiasi kikubwa sana na mataifa hayo hayo ya kigeni. Njia zote za uchumi katika nchi hizo zimeshikwa na zinaongozwa na 'mabwana wa dunia' hii au wawakilishi wao.

Ole wako, maana mkuu wa chama hiki unachokiwakilisha anafahamu jinsi gani anavyotegemea fedha za kuendesha chama chake kutoka kwangu. Majengo ya chama nimeyajenga mimi kwa fedha zangu, na hivyo hata chama chenye kipo mfukoni mwangu. Acha kelele zako! (uk. 7).

Tena Polusi anaongeza:

“Hao viongozi mnaowategemea kuwaongoza kumbe wapo mifukoni mwetu sisi wenye msimamo murua ya fedha? Lini mtaondokana na hivi vilemba vya ukoka? (uk. 10—11).

Hili ndilo jibu la Polusi kwa wale 'wanasiasa wakali' juu ya madai yao ya dhuluma anayoifanya yeye Polusi na makabaila wenzake kwa kuwanyonya na kuwakandamiza wananchi. Katamirija, Likenawaka na Swanga wote wanakasirishwa sana na vitendo viovu vya Polusi. Anawafanyisha watu kazi katika mashamba yake lakini hawapi chakula cha kutosha na bora. Isitoshe anawalipa mishahara duni sana.

Wafanyakazi hawa wamechoshwa na udhalimu huu katika nchi yao wenyewe. Wanataka kumwondoa Polusi na wenzake ambao ndio wanaoshika hatamu za uchumi wa nchi. Wakati huo huo wanaelewa fikra kuwa hata kabaila Polusi na nduguze wakiondoka bado hali ya wananchi itaendelea kuwa mbaya kiuchumi maana bado wapo vibaraka wa hao wakoloni. Vibaraka hawa ni Bwana Mkubwa na viongozi wenziwe. Ingawa hawa ni viongozi wananchi lakini kimatendo ni wabaya zaidi kuliko hata hao wakoloni wenyewe - akina Polusi. Hawa ndio walaji wakubwa wa rushwa na wasaliti wa malengo mema yanayokusudiwa. Na katika kuthibitisha hili mwenyewe Bwana Mkubwa anasema:

Na natumaini utanitimizia lile ombi langu. Wafahamu kuwa nyumba yangu sijamaliza kuijenga. Kiasi cha shilingi elfu hamsini. Tafadhali fanya haraka! Nitashukuru kuzipata. Haya kwa heri. (uk. 13).

Kumbe Polusi amesema kweli kwamba hao viongozi wapo 'mifukoni mwetu.' Vitendo hivi vya Bwana Mkubwa na wengine wa jinsi yake vinajibu kwa uthabiti swali la Polusi kwa Katamirija na Likenawaka: “Lini mtaondokana na hivi vilemba vya ukoka?” (uk. 11). Wananchi wanadanganywa na viongozi wao; wanapewa maneno matamu matamu majukwaani na vitabuni lakini vitendo vya dhati

vinavyoambatana na maneno haya ni haba sana. Baadhi ya wananchi wanajua sana udhalimu unaofanywa na viongozi wao na ndio maana Likenawaka anamwambia Polusi:

Tumesikia mengi juu yako juu ya utoaji rushwa kwa viongozi wetu. *Umewapotosha ... Mahali pengi mapinduzi ya Serikali yametendeka kwa sababu ya kupotoshwa na viongozi wake. Upotoshwaji huo hufanyika na makabaila fulani fulani kwa rushwa. Mnawanunulia magari ya bei sana, mnawajenge majumba ya fahari, mnawapatia fedha kemkem za kuanzishia biashara nzito nzito.**

Lipi wewe hujalifanya? (uk. 10).

Je, ni kweli kwamba ni hao makabaila wageni ndio wanaojinafikisha na wanaowapotosha wananchi? Shitaka hili nafikiri si la kweli na halina mashiko maalum. Viongozi wanatarajiwa kuwa na busara, heshima, subira na kwa kila hali wajaribu kuondokana na kila aina ya choyo na ubinafsi. Kwa kutegemewa kuwa na sifa hizo ndio maana wakachaguliwa katika uongozi. Kwa bahati mbaya sana viongozi wetu wengi katika nchi zinazoendelea hawaelekei kuwa na sifa hizo. Wao hujinafikisha kwa wananchi kwanza ili wapate kura zao, na mara wakishapata hivyo vyeo walivyovitaka ndio wanakuwa wamepata 'pasipoti' ya kutenda uovu wao - kula rushwa - kuhujumu uchumi wa nchi huku wakisingizia kwamba wanajenga uchumi wa nchi-wa umma. Anamwambia Katamirija na wenziwe tena kwa moyo wa uthabiti kabisa.-

...mmetapanya fedha tulizozipata toka kwa wafadhili wetu kwa manufaa yenu binafsi? Na ni ninyi pia mnaojinafikisha mbele ya Bwana Mkubwa *na kutupaka matope sisi. Uhaini wenu ni mbaya zaidi.** (uk. 46).

Kweli uhaini wa viongozi hawa ambao ni vibwanyenye na vijibwa vikubwa ni mbaya zaidi kuliko hata wa mkoloni mwenyewe. Tena Likenawaka anamshutumu Polusi kwa ile kauli ya kizalendo ya 'Nitasema kweli daima fitina kwangu mwiko.'**

Kumbe ninyi viongozi mnatudanganya tu kwa maneno matamu na hukuni ninyi wenyewe mkiendelea kuvunja miiko ya msimamo wetu! (uk. 22)

Miiko gani? Ni miiko ya uongozi. Hawa ndio viongozi wa Afrika, viongozi wa jamii zinazotazamia kujengwa katika misingi ya Ujamaa na Kujitegemea! Baada ya yote Kivumbi anakiri:

Kazi bure! Tumepoteza muda wetu bure!

(*Wengine wameshikwa na bumbuazi...*) (uk. 47).

Muda gani? Kwa nini? Bila shaka ni muda ambao wananchi wameutumia katika kuwachagua viongozi wao kwa imani na taadhima ili wawaongoze katika harakati za kujenga nchi na hatimaye wote kwa pamoja wafanikiwe kuleta mapinduzi ya kweli ya kiuchumi kwa faida ya wote. Viongozi wamekuwa vinyonga

na ndumilakuwili wakubwa! Wananchi lazima washikwe na *bumbuazi!* Viongozi wao wanawasaliti!

Baada ya viongozi hawa kuvuna kile wasichopanda ambacho kinatokana na jasho la wananchi na baada ya kuona kuwa wananchi wameanza kugundua njama na hila zao, wanaona kuwa lililobaki ni kujiuzulu eti kwa kisingizio cha kukimbia lawama. "Lazima niujiuzulu. Siwezi kustahimili lawama ninazobebeshwa." (uk. 48). Hii ndio fikra ya Bwana Mkubwa. Lakini ukweli anaufichua mwenyewe Bwana Mkubwa anaposema:

Aaah! Kumbe wahaini wengine ni kati ya mawaziri wangu. Kamwe hapatapatikana amani na maendeleo nchini, si hoja uongozi ukiwa chini ya nani, iwapo tunatawaliwa na uroho wa kila mmoja kujitafutia Ubwana Mkubwa? (uk. 49).

Hapa tunajiuliza, kujiuzulu ndilo suluhisho au dalili ya uzalendo? Sijui! Jambo moja nafahamu kwamba viongozi hawa wamekwisha wanyonya wananchi wakitumia fimbo ya uongozi - Ubwana Mkubwa. Kwa vyo vyote vile viwavyo wamekwishanufaika na wataendelea kunufaika hata baada ya kuacha uongozi - kujiuzulu. Wananchi wameumia na wataendelea kuumia.

Baada ya kujadili yote haya Mbonde anazusha swali, Bwana Mkubwa ni nani? Ni Polusi? Ni Katamirija, Likenawaka, Swanga na wenzao? Au labda ni wote hawa?

Mbonde anaelekea kusema kuwa wote hawa ni 'mabwana mkubwa' ila kila mmoja kwa kiwango chake. Polusi, Giriki kabaila, Bwana Mkubwa, Kiongozi Mkuu wa Serikali, na Katamirija, Kiongozi Mkuu wa Wilaya na Likenawaka, Kiongozi wa Chama cha Wanawake, wote ni ndumilakuwili, wadhlimu na wanyonyaji wakubwa wa taifa lao. Na katika suala hili wote hawa raia na mkoloni, mkuu na mdogo ni wabaya tu. Na katika maisha ya kweli ubaya ni ubaya tu na hakuna ubaya mzuri.

(b) Vyama vya Ukombozi

Pamoja na kujadili suala la uhuru, uongozi na rushwa, Mbonde anaangalia pia hali halisi ya vyama vya ukombozi - vyama vya kupigania uhuru katika Afrika. Anaiangali tabia na mwenendo wa vyama hivi kwa jicho kali kidogo, jicho la kiutu uzima ambalo nafikiri ni jicho la mwanasiasa aliyepevuka.

Vyama hivi aghalabu vinagawanyika katika makundi mawili, kundi la wale wanaoitwa 'wanasiasa' - ambao ndio viongozi, na kundi la watekelezaji wa lengo - hawa ndio askari (wapigania uhuru). Msanii anaziangalia baadhi hizi mbili jinsi zinavyoshirikiana katika kukamilishana ili kuleta ufanisi wa lengo, yaani mapinduzi ya kisiasa kwa kutumia nguvu.

Katika kulitafakari suala hili Mbonde anaanza kwanza na kile tunachoweza kukiita 'misaada' inayotolewa na wafadhili kwa vyama vya ukombozi. Baadhi ya wafadhili ni wafadhili kweli na baadhi ni 'wafadhili' vinyonga. Wafadhili kweli hutoa kwa moyo wa ukarimu, moyo unaolilia haki na usawa wa binadamu. Hawa wanatoa bila masharti ya matarajio. Lakini 'wafadhili' vinyonga hutoa kwa moyo wa matumaini ya kunufaika kutokana na 'ukarimu' wao. Hawa hutoa kwa masharti

mengi sana katika jina la mikataba ambayo mara nyingi huwekwa kwa faida yao na mara chache sana huwa kwa manufaa ya vyama hivyo vya ukombozi. Msikilize Katamirija anavyosema juu ya Polusi:

Eee! Si unafahamu kwamba tuna mkataba naye. Ndiye yeye anayetupa nguvu hasa mintarafu fedha na zana za vita. (uk. 42).

Anaendelea:

Angekosa Polusi tungekwisha shindwa toka zamani! Hata magari tungeyapata wapi?
(Anagwayagwaya) (uk. 42).

Wakati Katamirija, kiongozi wa wapigania uhuru anapogwaya na kuhamanika juu ya yale yatakayompata kutoka kwa 'mfadhili' kinyonga Polusi, Polusi mwenyewe anasema kwa dharau na kejeli kubwa kwa wapigania uhuru:

(kwa hasira na dharau) Upuzi gani huu? Fedha yangu nyingi imetumika kwa ajili yenu lakini hamtaki kujipa moyo na kuwa wakakamavu katika matarajio yenu. Huu ni upuzi mtupu. Nyote ninyi ni watu punguani. Hamtaweza kuendelea... (uk.38)

Misaada ni mizuri na misaada pia yaweza kuwa mibaya. Uhuru na utu wa Katamirija na wapigania uhuru wenziwe umedunishwa vilivyo kwa vyama vya ukombozi kuendelea kuomba na kupokea misaada kutoka kwa wakoloni hawa ikiwa matokeo yake ni kuhalilishwa kwa utu wa Mwafrika ambao kimsingi ndio unaopiganiwa?

Kisha mwandishi anaziangalia zile baadhi mbili za wapigania uhuru - viongozi na askari. Mbonde anafichua baadhi ya matatizo ambayo huwa yanaweza kuzuka baina ya vikundi hivi viwili. Viongozi wakati mwingine husahau wajibu wao. Kwa kuwa mara nyingi hawapo katika uwanja wa mapambano (msituni), huselea na kushikwa na anasa za mijini - hutumbua raha tu. Kwa hiyo askari wa msituni huona kwamba wanadanganywa na viongozi wao.

Maisha yetu tumeyatoa mhanga ili kuleta mapinduzi. Kumbe sisi tunateseka na kumenyeka kwa kila aina ya taabu huku msituni; wenzetu hula raha majumbani kwao. Wanaishi katika majumba ya kifahari, wamenunua magari ya thamani kubwa kwa fedha ambazo ndizo za mapinduzi. Haya wanatudanganya sisi, wenzetu huko mjini wanakunywa na kulewa chakari kila siku, kamwe hawakumbuki kuwa tunalo jukumu kubwa la mapinduzi. (uk. 39).

Haya ndiyo maoni ya Kivumbi mmoja wa askari viongozi wa msituni. Maoni haya yanaungwa mkono kwa kauli moja na askari wengine.

Mpaka hapa ni juu ya viongozi wa wapigania uhuru kulikana au kulikubali shitaka hili. Lakini Waswahili tunao msemu kwamba "Ukweli unapodhihiri, uongo hujitenga."

(c) Dini na Ukoloni

aira nyingine kuu ambayo Mbonde anajadili ni ile ya *dini* za kigeni na

jinsi dini hizo zilivyoathiri maisha ya Mwaafrika. Yaelekea kuwa dini zinazozungumziwa na mwandishi ni mbili - Uislamu na Ukristo - ingawa ni dhahiri kwamba Ukristo umezungumziwa kwa mapana zaidi kuliko Uislamu. Jambo moja ni wazi kwamba dini zote mbili zimewaathiri sana Waafrika katika maisha na mwenendo wao wa kila siku.

Wamisionari hawa wa Kiislamu na Kikristo kama wakoloni wengine waliingia Afrika si kwa faida ya Mwaafrika na Afrika bali kwa manufaa na maendeleo yao binafsi na nchi zao. Dini, yaani uokovu wa roho ya Mwafrika imekuwa kisingizio cha kumkamata na kumshika Mwafrika kwa urahisi zaidi. Ndio maana Likenawaka anamwambia Polisi tena kwa ukali kwamba:

Ehee! Wongo? Walikuja kwetu kwa kujifanya wapole na watulivu, kwa misahafu makwapani. Daima walitoa maneno matamu matamu sana ya wokovu...

'Ulimwengu mbinguni juu,' kila saa.

'Msijiwekee akiba hapa duniani. (uk. 8)

Tena Katamirija anaongeza:

Kwa vilemba mashingoni na kabarkashia vichwani huku wakisema, 'Wallah Akbal, mwalimu usinibaini ukipata mbili moja yangu moja yako. Mwalimu usinibaini.' Je, hatukudhulumiwa mali yetu na kutufanya wananchi tulale kifudufudi, na kila tuinukapo mali imekwisha kuibwa? au 'Sipendi mali wala heshima...' (uk. 9).

Hizi ndizo mbinu walizotumia waanzilishi wa dini ngeni katika Afrika, dini ambazo kwa kiwango kikubwa sana zilimdhalilisha Mwafrika. Ingawa ni kweli kwamba wamisionari hawa walijenga makanisa, misikiti, hospitali, shule n.k., lakini kama wakoloni watawala walivyokuwa na walivyofanya vyote hivi vilikuwa na madhumuni ya kumvunga Mwafrika ili amuone huyo Mwarabu au Mzungu kama mwema, mnyenyekevu na mwokovu.

Kwa sababu hiyo basi wimbi la mabadiliko linapoingia nchini, hapana budi kuwakumba wote, mtawala na mhubiri! Msikilize tena Likenawaka anavyomwambia Paroko: "Mwaka huu ni mwaka wa mapinduzi." (uk. 17). Naye Katamirija anaongeza:

Huku kwetu Afrika mlifuata utajiri. Rudini kwenu sasa na dhuluma yenu, mkadhulumiane wenywe ... (uk. 18).

Paroko anauona ukweli wa maneno haya. Sasa anatambua makosa ambayo yeye na wenziwe wameyafanya, makosa ya kumfikiria na kumfanya Mwafrika si kiumbe kitu! Anakiri:

Niliwaeleza wenzangu, lakini hawakunisikiliza, matokeo yake ni haya! Yale mafundisho tuliyoyapata kabla ya kuja huku Afrika kwamba ili kumpata mwafrika lazima kumtisha, kumdharau na kumfanya mnyonge, yote yamepotosha lengo la dini yetu. Haya ndiyo matokeo .... (uk. 20)

Lengo asilia la wamisionari hawa ni jema, nalo ni imani ya binadamu kwa Mungu na wokovu wa roho. Lakini kama inavyotokea wakati mwingine katika

jitihada za binadamu za utekelezaji na mbinu za utekelezaji ndio unaotiliwa mashaka! Pengine badala ya kufanikisha malengo, hufifisha malengo!

Hatima

Katika tamthiliya hii J.P. Mbonde amejaribu kufichua baadhi ya matatizo yanayozikabili nchi nyingi zinazoendelea hususa za Afrika. Lakini Mbonde kama wasanii wengi wa fasihi ya Kiswahili walivyo haelekei kupendekeza njia mjarabu za kutanzulia matatizo hayo. Aina hii ya wasanii aghalabu huyajadili matatizo kama yanavyozikabili jamii katika wakati unaohusika na kuyabwaga kama yalivyo. Ni juu ya msomaji wa kazi hiyo ya fasihi (jamii) kufikiri na kubuni mbinu ambayo ingefaa kutumiwa katika kutatulia matatizo hayo kama yalivyozungumziwa na msanii.

Kwa hiyo kwa mfano, katika tamthiliya hii ya *Bwana Mkubwa* Mbonde anauona umuhimu uliopo wa kuziweka njia zote za uchumi mikononi mwa wananchi. Wakati huo huo lakini anayaona na kuyajadili matatizo yaliyopo katika kufanikisha matazamio hayo. Sababu za matatizo hayo ni nyingi lakini iliyo kubwa ni *uongozi mbaya*. Viongozi (kama anavyowaona Mbonde) ni ndumilakuwili na wasaliti wakubwa wa maendeleo ya nchi zao. Rushwa imekuwa kitu cha kawaida kwao; wananchi wanaendelea kudanganywa; viongozi na vitimbakwira vyao wanaendelea kunufaika na uchumi wa nchi unazidi kudidimia. Bila shaka hii yaweza kuwa hali halisi katika baadhi ya nchi huru za Afrika!

Wasomaji (jamii) tungetazamia njia (mbinu) madhubuti za kurudisha uchumi wa nchi mikononi mwa wananchi zinapendekezwa na utekelezaji wake unajadiliwa kikamilifu na mtunzi. Ni kweli kwamba Mbonde anapendekeza mapinduzi ya serikali kwa kutumia nguvu kama njia ya kurudisha uchumi wa nchi kwa wananchi wenyewe. Lakini hakuonyesha namna na jinsi mapinduzi hayo yanavyoendeshwa; tunaachwa na maswali mengi na yaliyotanzika zaidi.

Kwa kutokuwa na hakika na mbinu za mapambano, mapinduzi yote yanayokusudiwa yanakuwa kichekesho kikubwa! Askari wa mapinduzi (wapigania uhuru) wanaelekea kuandaliwa vema msituni lakini hawaonekani wakitekeleza wajibu wao na badala yake wanalalamika juu ya uovu wa viongozi wao. Isitoshe viongozi wa mapinduzi (wanasiasa wakali!) hawaoni kitu kingine cha kuwasukuma kufanya mapinduzi isipokuwa kwa kunywa pombe tu. Eti pombe imekuwa motisho na kichocheo cha mapinduzi! Tamthiliya inapomalizika inamwacha msomaji bila ya kuwa na hakika kama vita vya mapinduzi vimepiganwa au laa! Kama vita hivyo vimepiganwa, mshindi wake ni nani? Je, ni Bwana Mkubwa au ni wapigania uhuru yaani wanamapinduzi?

Kasoro hii ya Mbonde ni kasoro ya wasanii wengi wa kazi za fasihi ya Kiswahili. Tatizo pengine linajulikana. Nani amfunge paka kengele shingoni kwanza! Watunzi wachache wanaanza kumkamata paka mkia. Hii ni hatua kubwa iliyoje katika sanaa ya fasihi!

Hata hivyo pamoja na kasoro hizi naamini kwamba Mbonde kama mtunzi amefanikiwa sana katika kuikumbusha na kuiambia jamii yake:

- (a) kwamba Bara la Afrika bado ni uwanja wa mapambano.
- (b) kwamba mataifa ya nje hujipenyeza kwa hila kuhujumu jitihada hizo za

ukombozi,

- (c) kwamba hali ilivyo katika Afrika ni kichekesho kwani baadhi ya viongozi ni vinyonga ndumilakuwili kuhusiana na suala zima la ukombozi wa uchumi wa taifa; kwa hiyo,
- (d) kinachotakiwa na umma ni mapambano ya kweli ambayo hatimaye yataleta haki, usawa, demokrasia na ujamaa wa kweli.

1. UONGOZI

Katika vijiji sasa hivi kuna tatizo la uongozi. Tatizo la uongozi linatokana na kutafutwa kwa haki na kwa usawa katika uongozi wa siku. Uongozi huu unatokana na kutafutwa kwa haki na kwa usawa katika uongozi wa siku. Uongozi huu unatokana na kutafutwa kwa haki na kwa usawa katika uongozi wa siku. Uongozi huu unatokana na kutafutwa kwa haki na kwa usawa katika uongozi wa siku.

MW A. Mwandishi wa kiti chote ni mwanachama wa viji vijiji. Mwandishi wa kiti chote ni mwanachama wa viji vijiji. Mwandishi wa kiti chote ni mwanachama wa viji vijiji. Mwandishi wa kiti chote ni mwanachama wa viji vijiji. Mwandishi wa kiti chote ni mwanachama wa viji vijiji.

Katika hii ni kuhitajiwa haki viongozi wanaoitaani enzi, hwezo na hukumu. Katika hii ni kuhitajiwa haki viongozi wanaoitaani enzi, hwezo na hukumu. Katika hii ni kuhitajiwa haki viongozi wanaoitaani enzi, hwezo na hukumu. Katika hii ni kuhitajiwa haki viongozi wanaoitaani enzi, hwezo na hukumu.